

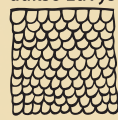
UPTON SINCLAIR

Džiunglės

.....
*Romanas apie pirmuosius lietuvius
emigrantus JAV*

Vertė Rasa Drazdauskienė

aukso žuvis

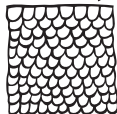
UPTON SINCLAIR

Džiunglės

Iš anglų kalbos vertė
Rasa Drazdauskienė

Vilnius, 2022

aukso žuvis

I SKYRIUS

Buvo jau keturios, kai ceremonija baigėsi ir pradėjo važiuoti svečiai. Aplink energingąją Mariją Berčinskaitę susibūrė daugybė žmonių. Didžioji renginio našta gulė ant tvirtų Marijos pečių – jos darbas buvo sužiūrėti, kad viskas vyktų kaip dera, griežtai laikantis gimtinių tradicijų; be paliovos blaškydamasi šen bei ten, stumdydama visus sau iš kelio, visą dieną griausmingu balsu bardamasi ir pamokslaudama Marija taip stengėsi visus priversti laikytis padorumo reikalavimų, kad pačiai nė neatėjo į galvą jiems paklusti. Iš bažnyčios ji išėjo paskutinė, o salėje norėjo atsidurti pirma, todėl įsakė vežikui lėkti kuo greičiau. Pamačiusi, kad tas tipelis neketina paklusti, Marija atlapojo kariatės langelį ir persisvėrusi laukan garsiai išklojo, ką apie tai mananti, pirmiausia lietuvių kalba (kurios vežikas nesuprato), o paskui ir lenkiškai (šįkart jau jam suprantamai). Vežikas, naudodamasis tuo, kad sėdi aukščiau, tvirtai laikėsi savo ir net drįso prasižioti, ketindamas priešintis; bet viskas baigėsi įnirtingu kivirču, kuris nesibaigė nė jiems įvažiavus į Ašlando aveniu ir priviliojus prie kortežo naują būrį gatvės vaikų, susirinkusių iš abiejų gatvės pusių ir gerą pusmylį bėgusių iš paskos.

Ir tai buvo labai blogai, nes prie durų jau nekantravo susirinkusi minia. Užgrojo muzika, net kitame kvartale buvo girdėti duslus violončelės brūžavimas ir du spigūs smuikai, nedarniai atitariantys vienas kitam įmantriomis, sparčiai kintančiomis melodijomis. Pamačiusi žmones, Marija metė nebaigtą diskusiją apie vežiko tėvus bei protėvius, išsoko iš nespėjusios sustoti kariatės tiesiai į minios tirstumą ir ėmė darbuotis alkūnėmis, verždamasi į salę. Patekusi vidun, apsigrėžė ir pradėjo skverbtis į priešingą pusę, taip garsiai šaukdama: „*Eik! Eik!*“

*Uždaryk duris!*¹, kad ją girdintiems orkestro keliamas šurmulyš pasirodė tarsi pasakiška muzika.

„*Z. Graiczunas, Pasilinksminimams daržas. Vynas. Sznapsas. Wines and Liquors. Union Headquarters*“², – taip buvo parašyta iš-kaboje. Skaitytojui, tikriausiai nelabai dažnai susiduriančiam su tolimos Lietuvos gyventojų kalba, pravėrus paaiškinimas, kad tai buvo galinis kambarys saliuono, įsikūrusio tame Čikagos rajone, kurį įprasta vadinti „už skerdyklų“³. Ši informacija tiksli ir dalykiška; bet kokia pasigailėtinai nepakankama ji pasirodė tam, kuris supranta, jog šian-dien stoji aukščiausios palaimos akimirka vieno iš švelniausių Dievo kūrinų gyvenime, mažosios Onos Lukošaitės vestuvės ir džiaugsmingą persikūnijimą!

Ji stovėjo tarpduryje, prižiūrima pusseserės Marijos, uždusios nuo pastangų prasigrūsti per minią, ir švytėjo tokia laime, kad širdį spaudė bežiūrint. Akyse spindėjo nuostaba, jų vokai virpėjo, o šiaip nuvargęs veidelis iškaito. Ji vilkėjo baltą, net švytinčią muslino suknelę, segėjo standų, trumputį, pečius siekiantį nuotakos šydą. Šydą puošė penkios rausvos popierinės rožės ir vienuolika ryškiai žalių rožių lapų. Rankos buvo apmautos naujomis baltos medvilnės pirštinais, ku-rias nuotaka, dairydamosi aplinkui, karštligiškai pešiojo. Atrodė, kad ji vos tveria – veide ryškėjo per stiprių emocijų keliamas skausmas,

- 1 Čia ir kitur kursyvu išskirti žodžiai bei sakiniai, kurie originale parašyti lietuviškai (vert. past.). Jei nenurodyta kitaip, visi tekstai užsienio kalba yra lietuviški. Marijos komentarai apie vežiko protėvius atitinka užgauliojimų principus, būdingus dauge-liui kalbų.
- 2 „Vynas ir stiprieji gėrimai. Profsąjungų štabas“ (angl.). Imigrantų bendruomenėse saliuonų galiniuose kambariuose buvo įprasta rengti profsąjungų susirinkimus ir kitus renginius.
- 3 Perdėm gausiai žmonių gyvenamas rajonas, nešvarus, be tinkamos kanalizacijos sistemos, kuriame gyveno darbininkai. Šioje miesto dalyje, kurią pasiekdavo ne-tolimų skerdyklų ir miesto sąvartyno kvapai, buvo didžiausias mirtingumas visoje Čikagoje. Lietuva, viena iš didžiausių valstybių viduramžių Europoje, kitados plytė-jusi nuo Baltijos iki Juodosios jūros, XIV a. susijungė su Lenkija ir nuo 1795 m. buvo okupuota Rusijos imperijos.

visas kūnas virpėjo. Tokia jauna, nepilnų šešiolikos, ir smulkutė pagal savo amžių, visiškas vaikas; bet ką tik ištekėjo – ir dar už ko, už paties Jurgio⁴, Jurgio Rudkaus, stovinčio čia pat su balta gėle naujo juodo kostiumo atlape, plačiapečio stipruolio milžiniškomis rankomis.

Ona buvo šviesiaplaukė ir mėlynakė, o Jurgis – didžiulėmis tamsiomis akimis, vešliais antakiais ir kupeta juodų, ties ausimis susigarbanusių plaukų; trumpai tariant, jie sudarė vieną iš tų neišsivaizduojamų, nederančių porų, kuriomis motina Gamta taip mėgsta, mėgo ir mėgs gluminti įvairaus plauko pranašus. Jurgis galėjo pakelti nuo žemės dviejų šimtų penkiasdešimties svarų jaučio skerdienos ketvirtį ir neklūpčiodamas, daug nesvarstydamas nunešti į vagoną; bet dabar jis stovėjo atokiame kampe, išsigandęs tarsi persekiojamas žvėris, ir atsakydamas į draugų sveikinimus vis turėdavo liežuviu suvilgyti perdžiūvusias lūpas.

Pamažu pavyko atskirti žiūrovus nuo svečių – bent jau tiek, kiek reikėjo tam kartui. Per visas iškilmes nebuvo akimirkos, kad tarpduriuose ar pakampėse nestoviniuotų grupelės žioplių; jei kuris nors iš jų priedavo arčiau ar atrodė nejuokais išalkęs, jam pakišdavo kėdę ir pakviesdavo vaišintis. Vienas iš *veselijos*⁵ įstatymų skelbė, kad niekas negali likti alkanas, ir nors įstatymą, sukurtą Lietuvos giriose, sunku pritaikyti ketvirčio milijono žmonių gyvenamam Čikagos skerdyklų rajonui, visi stengėsi kiek įmanydami: iš gatvės atbėgę vaikai ir netgi šunys išeidavo patenkinti. Vienas iš šios iškilmės ypatumų buvo žavus paprastumas. Vyrai sėdėjo su skrybėlėmis, bet panorę galėjo jas nusiimti, galėjo nusivilkti švarkus; svečiai valgė kur norėjo ir kada norėjo, vaikščiojo kas kur sugalvojęs. Buvo ir tostų, ir dainų, bet niekas nevertė jų klausytis, o jei kas sumanydavo tuo metu pats kalbėti ar dainuoti, galėjo laisvai tai daryti. Dėl to kilęs įvairiabalasis šurmulyš nieko netrikdė, gal tik kūdikius, kurių čia susikaupė beveik tiek pat, kiek ir kviestųjų svečių. Kūdikių nebuvo daugiau kur palikti, todėl

4 Tariama *Yoorghis*.

5 Vestuvių puota – viena iš tradicinių lietuvių liaudies švenčių.

vienas iš pasirengimo šventei darbų buvo surikiuoti viename kampe visus lopšius ir vežimėlius. Juose ir miegojo kūdikiai, suguldyti po tris ar keturis – kaip pasitaisy – jie drauge ir prabusdavo. Paaugusieji, jau pasiekiantys stalus vaikai patenkinti slampinėjo aplink, grauždami mėsingus kaulus ar kramsnodami rūkytus dešrigalius.

Kambarys gal trisdešimties kvadratinų pėdų ploto, baltai tinkuotomis sienomis, ant kurių kabo tik kalendorius, lenktyninio žirgo paveikslas ir šeimos genealoginis medis auksuotuose rėmuose. Dešinėje – durys į saliuoną (tarpduryje stoviniuoja keli žiopliai), kampe už jų – baras, kurio karalius ir valdovas apsitaisęs nešvarių baltu švarku, juodais vaškuotais ūsais, ant kaktos įstrižai prisilipdęs dailią aliejumi išteptą garbaną. Priešingame kampe trečdalį kambario užima du stalai, apkrauti lėkštėmis ir dubenimis su šaltais užkandžiais, kuriuos jau kramsnoja vienas kitas iš labiau išalkusių svečių. Stalo gale, kur skirta vieta nuotakai, stūkso sniego baltumo tortas, tarsi Eifelio bokštas apkrautas puošmenomis – dviem cukrinėmis rožėmis, dviem angelais, negana to, gausiai apibarstytas rausvais, žaliais ir geltonais saldinių pabarstukais. Toliau durys į virtuvę, pro kurias matyti garuose skendinti viryklė ir daugybė senų bei jaunų moterų, skubiai lakstančių šen bei ten. Kairiajame kampe ant nedidukės pakylės didvyriškai pluša trys muzikantai, stengdamiesi bent šiek tiek pranokti triukšmą; greta panašiai stengiasi kūdikiai, toliau – atviras langas, pro kurį aplinkiniai gyventojai gali mėgautis puotos vaizdais, garsais ir kvapais.

Staiga garų debesis ima artėti, ir atidžiau įsižiūrėjęs pamatai jame tetą Elzbietą, Onos pamotę, – taip ją visi vadina, – nešančią didžiulę lėkštę troškintos antienos. Jai iš paskos atsargiai eina Kotryna, sulinkusi nuo panašios naštos, dar po valandėlės pasirodo močiutė Majauškienė, nešina milžinišku, dydžiu sulig ja pačia, geltonu dubeniu garuojančių bulvių. Mažu pamažu puota įgauna formą – štai kumpis, dubuo raugintų kopūstų, virti ryžiai, makaronai, rūkytos dešros, krūsnys bandelių, dubenys pieno ir ąsočiai putojančio alaus. Be to, čia pat

už nugaros, mažiau negu už šešių pėdų, yra baras, kuriame galima užsisakyti, ko tik širdis geidžia, ir už nieką nemokėti.

– *Eiksz! Graicziau!* – sušunka Marija Berčinskaitė ir tuoj pat griebiasi darbo, nes virtuvėje ant viryklės dar daug maisto, kuris nesuvalgytas suges.

Juokdamiesi, šūkaudami, linksmai žodžiuodamiesi svečiai sėdasi į vietas. Vaikiniai, beveik visą laiką stumdęsi palei duris, sukaupe drąsą prislenka arčiau; susidrovėjusį Jurgį vyresnieji tol bakština ir bara, kol jis pagaliau sutinka atsisėsti nuotakos dešinėje. Prie jų įsitaiso dvi pamergės, kurių pareigas aiškiai rodo popierinių gėlių vainikėliai, paskui – likę svečiai, seni ir jauni, vaikinai ir merginos. Šventės dvasia apima ir orų baro šeimininką – jis maloniai sutinka priimti lėkštę troškintos antienos; net storulis policininkas, kurio pareiga bus vėliau, linksmybėms įsisiūbavus, išskirti besimušančius, prisitraukia kėdę ir atsisėda tolimajame stalo gale. Vaikai krykštauja, kūdikiai spiegia, visi juokiasi, dainuoja, šnekasi – o visą šitą kurtinamą triukšmą perrėkia pusseserė Marija, duodanti nurodymus muzikantams.

Muzikantai – kas gali juos aprašyti? Jie čia nuo pat pradžios, groja karštligišškai, tarsi apsvaigę ar pamišę – visą šią sceną būtina skaityti, pasakoti ar dainuoti pagal jų muziką. Muzika jai primena, kas ji yra, muzika paverčia galinį už skerdyklų glūdinčio saliūno kambarį pasakų sale, stebuklų šalimi, mažyčiu erdvių dangaus buveinių kampeliu.

Smulkutis žmogeliukas, trio vadovas, trykšta įkvėpimu. Jo smuikas išsiderinęs, strykas seniai nematęs kanifolijos, bet įkvėpimo neatimsi – jis tikrai yra mūzų palytėtas. Groja tarsi apsėstas demonų, visos jų gaujos. Tiesiog junti juos, galvotrūkčiais lakstančius aplinkui; neregimomis kojomis jie muša ritmą, ir orkestro vadovo plaukai pasišiaušia, o akys virste virsta iš akiduobių, jam stengiantis neatsilikti nuo šio ritmo.

Jo vardas Tamošius Kušleika, smuiku groti išmoko savarankiškai, džyrindamas per naktis po dienos darbo prie skerdimo lovių. Jis be švarco, išblukusiomis aukso pasagomis išmarginta liemene, rausvai

dryžuotais marškiniais, primenančiais mėtinių saldinių popierėlius. Kariško kirpimo kelnės, šviesiai mėlynos su geltonomis juostomis, suteikia valdingumo, deramo orkestro vadovui. Ūgio jis gal penkių pėdų, bet kelnės vis tiek nesiekia batų per kokis aštuonis colius. Stebėtina, kur jis jas gavo – tiksliau, būtų stebėtina, jei per jaudulį, apimantį jo akivaizdoje, nepamirštum galvoti apie tokius dalykus.

Nes jis tikrai įkvėptas žmogus. Įkvėpimu trykšta kiekviena jo kūno dalelytė – beveik galima sakyti, kad trykšta kiekviena atskirai. Jis trypčioja koja, purto galvą, svyruoja, sukiojasi kairėn ir dešinėn; smulkutis jo veidelis neapsakomai komiškas, o kai jis smarkiau pasisuka ar siūbteli visu kūnu, suraukęs antakius, mirkčiodamas akimis ir be garso judindamas lūpas, pasiūšia net jo kaklaryšio galai. Kartas nuo karto jis pasisuka į savo bendražygius, jiems karštligiškai linksi, rodo ženklus, kviečia – visu kūnu ragindamas, melddamas paklusti mūzoms ir jų kvietimui.

O tie kiti du orkestro nariai nė iš tolo neprilygsta Tamošiui. Antruoju smuiku groja slovakas, aukštas, liesas, su akiniais juodais rėmais, iš pažiūros nebylus ir kantrus tarsi nukamuotas mulas; varovui sušvytravus rimbu, jis vangiai suskuba, bet netrukus ir vėl kinkuoja įprasta žingine. Trečiasis muzikantas labai storas, su apskrita, raudona, sentimentalia nosimi; jis groja, pakėlęs akis į dangų, beribio ilgesio kupina veido išraiška. Violončele jis groja boso partiją ir yra abejingas jauduliui; kad ir ką išdarinėtų diskantas, jo darbas – traukti vieną ilgą, niūrią natą po kitos nuo ketvirtos valandos popiet iki beveik tos pačios valandos ryto, nes jam priklausantis bendro užmokesčio trečdalis yra doleris už valandą.

Nepraėjus nė penkioms minutėms nuo šventės pradžios, Tamošius Kušleika įsiaudrinęs pakyla; dar po poros minučių pradeda pamažu artintis prie stalų. Jo šnervės išsipūtusios, alsavimas dažnas – jį apsėdo demonai. Jis linkteli savo bendrams ir duoda ženklus galva, mosuodamas smuiku, kol galiausiai pakyla ir aukštas antrojo smuikininko kūnas. Galiausiai jie visi trys žingsnis po žingsnio artėja prie

puotautojų, violončelininkas Valentinavyčia tarpuose tarp akordų velka instrumentą. Pagaliau visi trys susirenka prie stalo krašto ir tada Tamošius užsilpa ant kėdės.

Tai jo šlovės akimirka, dabar jis valdovas. Vieni žmonės valgo, kiti juokiasi ir šnekučiuojasi, bet labai suklystum pamanęs, jog bent vienas iš jų jo negirdi. Tamošius nesugrojo nė vienos teisingos natos, jo smuikas birbia grojant žemus garsus, spiegia ir cypčioja grojant aukštus; bet tai ničniekam nerūpi, kaip ir aplink tvyranti nešvara, triukšmas ir skurdas – iš to jie kuria savo gyvenimą, tuo jie išsako, ko prisikaupė sieloje. Išsako būtent taip: linksmai ir triukšmingai arba ilgesingai ir liūdnai, arba maištingai, su karšta aistra – tai jų muzika, ji primena namus. Ji tiesia jiems rankas, jiems reikia tik priglusti jos glėbyje. Išnyksta Čikaga, išnyksta jos saliūnai ir lūšnynai – prieš akis žalios pievos, saulės nu-tviekstos upės, tamsūs miškai ir snieguotos kalvos. Grįžta namų vaizdai, vaikystės reginiai; atgimsta buvusios meilės ir draugystės, ima juokas ir liūdesys dėl senų džiaugsmų ir sielvartų. Vieni atsilošia ir užsimerkia, kiti muša ritmą į stalą. Retkarčiais tai vienas, tai kitas pašoka iš vietos, garsiai šaukdamas pagroti tą ar kitą dainą; tada liepsna Tamošiaus akyse suplazda ryškiau, jis iškelia viršun smuiką, šūksmu paragina savo bendrus, ir visus apima beprotiškas kvaitulys. Susirinkusieji pri-taria chorą, vyrai ir moterys rėkauja tarsi apsėsti, kai kurie pašoka iš vietų ir ima trypti kojomis, iškėlę taures, sveikindami kits kitą. Neilgai trukus kas nors sumano pareikalauti senovinės vestuvių dainos, šlo-vinančios nuotakos grožį ir meilės džiaugsmus. Sujaudintas šio šede-vro Tamošius Kušleika ima sprautis palei stalus, artėdamas prie galo, kur sėdi nuotaka. Tarp svečių kėdžių ne didesnis negu trisdešimties centimetrų tarpas, o Tamošius toks mažiukas, kad grodamas žemą-sias natas kliudo sėdinčiuosius smuiko stryku; bet jis vis tiek braunasi priekin ir primygtinai rodo bendrininkams sekti iš paskos. Neverta nė priminti, kad jiems slenkant violončelės garsai beveik nutyla; bet štai pagaliau trijulė jau prie stalo galo, Tamošius atsistoja nuotakai iš dešinės ir jaudulį keliančiais akordais ima lieti širdį.

Onutė tokia susijaudinusi, kad negali nė kąsnio praryti. Retkarčiais paknebena lėkštėje, kai pusseserė Marija žnybteli alkūnėn ir paragina; bet šiaip tik sėdi nustėrusi, baimės ir nuostabos kupinomis akimis. Teta Elzbieta nerimsta, nardo aplink kaip kolibris; seserys irgi bėgioja jai už nugaros, uždusios kažką šnibžda. Bet Ona jų, regis, negirdi – ją kviečia muzika, žvilgsnis vėl nutolsta, ji sėdi, spausdama rankas prie širdies. Netrukus akyse ima kauptis ašaros; jai gėda jas šluostytis, bet gėda ir leisti sruventi skruostais; nusigręžusi papurto galvą ir skaisčiai išrausta pamačiusi, kad Jurgis į ją žiūri. Kai galiausiai Tamošius Kušleika atsiduria prie Onos ir pradeda mosuoti jai virš galvos savo burtų lazdele, Onos skruostai skaisčiai liepsnoja, atrodo, jog jai netrukus teks keltis ir bėgti iš čia.

Tačiau nuo šios nelaimės ją išgelbsti Marija Berčinskaitė, kurią staiga aplanko mūzos. Marijai daina labai patinka, tai daina apie mylimųjų išsiskyrimą; ji nori jos pasiklausyti, o kadangi muzikantai šios dainos nežino, ji atsistoja ir ima juos mokyti. Marija neaukšta, tačiau tvirto sudėjimo. Ji dirba konservų fabrike, kasdien nuo ryto iki vakaro nešioja jautienos konservų dėžes, sveriančias po keturiolika svarų. Ji plataus slaviško veido, ryškiai raudonais skruostais. Kai išsižioja – labai gaila tai sakyti, bet ji gerokai primena arklį. Apsivilkusi mėlynos flanelės suknele paraitotomis rankovėmis, matyti jos raumeningos rankos; vienoje rankoje laiko šakutę, kuria stuksi į stalą, mušdama ritmą. Garsiai užtraukia dainą, apie jos balsą pakaks pasakyti, kad jis puikiausiai girdimas visuose kambario kampuose, o trys muzikantai pritaria – rūpestingai, nata po natos, tačiau vienu taktu atsilikę; taip visi kartu posmas po posmo gieda įsimylėjęlio raudą:

Sudiev' kvietkeli, tu brangiausias;
 Sudiev' ir laime, man biednam,
 Matau – paskyre teip Aukszcziausias,
*Jog vargt ant svieto reik vienam!*⁶

6 Populiari lietuviška daina, žodžiai Antano Vienažindžio.

Baigus dainą ateina metas sakyti tostus, tada iš vietos pakyla senasis dėdė Antanas. Seneliui Antanui, Jurgio tėvui, ne daugiau kaip šešios dešimtys, tačiau iš pažiūros jam duotum visus aštuoniasdešimt. Amerikoje jis tik šeši mėnesiai, bet šalies permaina jam neišėjo į sveikatą. Anksčiau jis dirbo medvilnės fabrike, bet jį pradėjo kankinti kosulio priepuoliai ir turėjo išeiti; kaime negalavimai buvo praėję, bet dabar jis dirba Daremo raugykloje⁷, per dieną kvėpuoja šaltu, drėgnu oru, tad kosulys sugrįžo. Stodamasis jis smarkiai užsikosi, laikosi įsitvėręs kėdės, nusukęs į sieną išvargusį, nukamuotą veidą, kol kosulys pračina.

Papročiai reikalauja, kad *veselijos* kalbos būtų lyg iš knygų, išmoktos mintinai; bet dėdė Antanas jaunystėje domėjosi mokslais ir draugų paprašytas rašė už juos meilės laiškus. Visi laukia jo sveikinimo ir palaiminimo kalbos – tai vienas iš svarbiųjų šios dienos įvykių. Net berniūkščiai, dūkstantys aplink stalus, prisiartina ir klausosi, kai kurios moterys kūkčioja ir šluostosi akis prijuostės kraštais. Kalba labai rimta ir iškilminga, nes Antaną Rudkų yra užvaldžiusi mintis, kad jam nebeilgai liko gyventi su vaikais. Kalbai pasibaigus, visi taip apsiašaroja, kad vienas iš svečių, Jokūbas Šedvilas, kuris Halstedo gatvėje⁸ laiko delikatesų krautuvėlę, o pats yra storas ir širdingas, susijaudinęs pakyla ir pareiškia, jog viskas tikriausiai ne taip blogai; paskui ir pats išrėžia neilgą kalbą, kurioje berte apiberia nuotaką ir jaunikų sveikinimais, pranašauja laimę, taip smulkiai ją nupasakodamas, kad jaunimas, ypač vyrai, garsiai džiūgauja, tačiau Ona dar skaisčiau išrausta. Jokūbas turi, kaip patenkinta sako jo žmona, „*poetiską vaidintuvę*“.

Daugelis svečių jau pavalgė, ir kadangi niekas neapsimetinėja, kad laikosi ceremonijų, puotautojai pradeda išsivaikščioti. Keletas vyrų susiburia prie baro; kiti vaikštinėja aplink, juokiasi ir dainuoja; šen bei ten, susėdę grupelėmis, linksmi traukia dainas, didingai nepaisydami

7 Net pradėjus naudoti šaldytuvus, mėsą vis dar buvo įprasta sūdyti arba marinuoti.

8 Didelė gatvė, sudaranti rytinį skerdyklų ir mėsos perdirbimo pramonės rajono (Pakingtauno) pakraštį.

nei kitų svečių, nei orkestro. Visus apėmęs kažkoks nerimas – galima spėti, kad jų mintys klaidžioja kažkur toli. Netrukus pasirodo, kad taip ir yra. Vos spėjus pabaigti kramsnoti paskutiniams užgaišusiems valgytojams, stalus ir kitus rakandus sustumia į kampa, kėdes bei vaikus nugrūda iš kelio, ir prasideda tikrosios vakaro linksmybės. Tamošius Kušleika, atsigaivinęs bokalu alaus, grįžta ant pakylės ir stovėdamas nužvelgia veiksmo vietą; paskui valdingai pastuksena į smuiko šoną, atsargiai pasikiša instrumentą po smakru, įmantriai iškėlęs mosteli stryku ir pagaliau paliečia stygas, užsimerkia, mintyse nuplevena svajingo valso sparnais. Bendrai seka jo pavyzdžiu, bet atmerktomis akimis, kad matytų, kur jis, taip sakant, eis; pagaliau Valentinavyčia, neilgai palaukęs, muša ritmą koja, pakelia akis į lubas ir pradeda brūžuoti: „Bruum! Bruum! Bruum!“

Susirinkusieji greitai pasiskirsto poromis ir netrukus šurmuliuoja visas kambarys. Panašu, jog niekas nemoka šokti valso, bet tai neturi nė mažiausios reikšmės – skamba muzika, tad žmonės šoka, kaip kuris nori, lygiai taip pat, kaip anksčiau dainavo. Dauguma renkasi „dvigubą žingsnelį“⁹, ypač jaunimas, kuris laikosi madų. Vyresni žmonės šoka savo gimtinės šokius keistais ir sudėtingais žingsniais, kuriuos atlieka oriai ir iškilmingai. Kiti išvis nešoka, tik laikosi susiėmę už rankų ir brūkšėdami kojomis išreiškia nevaldomą judėjimo džiaugsmą. Tokie yra Jokūbas Šedvilas ir jo žmona Liucija, kurie dviese laiko maisto krautuvėlę ir suvalgo savo prekių beveik tiek pat, kiek parduoda; jiedu per stori šokti, bet stovi salės vidury, tvirtai apsikabinę, lėtai siūbuoja į šalis ir palaimingai šypsosi – bedančiai, išprakaitavę, paskendę ekstazėje.

Daugelis iš senesnių svečių vilki drabužiais, kurių bent smulkmenos primena gimtinę – siuvinėta liemenė ar diržas, ryškių spalvų skepetaitė, švarkas plačiais rankovių atvartais ir įmantriomis sagomis. Tokių

9 Liaudies šokio žingsnis; arba, kadangi U. Sinclairis sieja šokį su jaunesniosios kartos atstovais, gal jis turi galvoje naują šokio žingsnį, iš kurio 1902 m. išsivystė džiazo šokis.

dalykų labai stengiasi išvengti jaunesnieji, kurių dauguma išmoko kalbėti angliškai ir stengiasi rengtis pagal paskutinę madą. Merginos apsvilkusios parduotuvėje pirktomis suknelėmis arba kostiumėliais¹⁰, yra net visai dailių. Kai kuriuos jaunuolius irgi galėtum palaikyti amerikiečiais, kokiais nors tarnautojais, jei ne faktas, kad jie kambaryje nenusiima skrybėlių. Kiekviena iš jaunesniųjų porų šoka savo stiliumi. Vieni apsikabinę ir susiglaudę, kiti laikosi atstumo. Vieni laiko rankas ištiesę, kiti laisvai nukabinę palei šonus. Vieni grakščiai šokčioja, kiti švelniai slysta grindimis, tretį juda išdidžiai ir prakilniai. Yra pramuštgalvių porų, kurios galvotrūkčiais skrieja ratu, atsitrenkdamos į visus, pastojusius kelią. Yra ir baikščių šokėjų, kuriuos pastarosios baugina, ir kurie šaukia, aniems pralekiant: „*Nustok! Kas yra?*“. Poros susikūrė visam vakarui – nematyti, kad kas nors keistųsi partneriais. Štai, pavyzdžiui, Alena Jasaitytė, valandų valandas šokanti su Juozu Račiumi, savo sužadėtiniu. Alena – vakaro gražuolė; ji iš tiesų būtų labai graži, jei nebūtų tokia pasipūtusi. Ji vilki baltą suknelę, už kurią sumokėjo turbūt pusę atlyginimo, gauto visą savaitę dažant konservų skardines¹¹. Šokdama ji prilaiko sijono kraštą ranka, išdidžiai ir atsargiai, kaip tikra *grande dame*. Juozas pas Daremą dirba vairuotoju ir gauna didelį atlyginimą. Jis stengiasi rodytis ramus ir nerūpestingas, skrybėlę pakreipęs ant šono, visą vakarą nepaleidžia iš burnos cigaretės. O štai Jadvyga Marcinkutė¹² – ji irgi graži, tačiau nuolanki. Jadvyga taip pat dažo skardines, bet ji dar išlaiko ligonę motiną ir tris mažas sesutes, todėl nešvaisto atlyginimo pirktinėms suknelėms. Jadvyga mažutė, smulki, juodomis kaip gagatas akimis bei plaukais, ant viršugalvio susuktai į kuodelį. Ji su sena balta suknele, kurią kitados pati pasisiuvo ir kurią jau penkerius metus apsirengia, eidama į

10 Tradiciniai liaudies drabužiai priešinami amerikietiškiems drabužiams, pirktiems gatavų drabužių parduotuvėse arba užsakytiems iš katalogų, o ne siūtiems namuose.

11 Kol nebuvo sukurti štampos įrenginiai, konservų dėžės dažė rankomis. Trys ketvirčiai darbuotojų konservų fabrikuose buvo moterys.

12 Originale – Marcinkus (vert. past.).

šventes; suknelė aukštu, kone pažastis siekiančiu juosmeniu, ir nelabai jai tinka, bet Jadvygai, kuri šoka su savo Mykolu, tai nė kiek nerūpi. Jadvyga mažytė, o Mykolas didelis ir stiprus; ji glaudžiasi jo glėbyje, tarsi norėdama nuo visų pasislėpti, padeda galvą jam ant peties. Jis irgi tvirtai apsikabina ją rankomis, lyg norėtų nusinešti toli toli; taip ji ir šoka, taip ir šoks visą vakarą, šoktų amžinai, paskendusi palaimos ekstazėje. Žvilgtelėję į juos jūs gal nusišypsotumėte – tačiau tikrai to nedarytumėte, jei žinotumėte visą istoriją. Štai jau penkti metai, kai Jadvyga susižadėjusi su Mykolu, ir jai labai gelia širdį. Jie būtų jau seniai susituokę, bet Mykolas turi tėvą, kuris diena iš dienos girtas, o pats Mykolas savo didelėje šeimoje yra vienintelis vyras. Ir vis tiek būtų kaip nors manęsi (nes Mykolas įgudęs darbininkas), jei ne viena po kitos pasipylusios žiaurios nelaimės, baigiančios juos palaužti. Jis dirba jautienos iškaulintoju, o tai pavojingas amatas, ypač jei gauni vietinį užmokestį ir stengiesi užsidirbti būsimoms vestuvėms. Rankos slidžios, peilis slidus, skubi kaip pašėlęs, tik staiga kas nors tave užkalbina ar netyčia užkliudai kaulą. Ranka slysteli, ašmenys krypteli, ir štai – šurpi žaizda. Tai dar nebūtų taip blogai, jei negrėtų mirtinas užkrėtimas. Gal žaizda tiesiog ims ir užgis, tačiau to negali žinoti iš anksto. Per pastaruosius trejus metus Mykolas jau du kartus sunkiai sirgo dėl kraujo užkrėtimo – vieną kartą pragulėjo tris mėnesius, kitą – beveik septynis. Be to, pastarąjį kartą neteko darbo, o tai reiškia, kad dar šešias savaites žvarbiais žiemos rytais nuo šeštos valandos stoviniavo beveik iki kelių sniege prie skerdyklų durų. Mokslininkai jums galėtų pasakyti statistikos duomenis, kad mėsos iškaulintojai uždirba keturiasdešimt centų per valandą, bet tiems mokslininkams tikriausiai niekad neteko matyti iškaulintojo rankų.

Kartais, kai Tamošius su bičiuliais stabteli pailsėti, – be to niekaip neapsieisi, – šokėjai irgi sustoja vietoje ir kantriai laukia. Atrodo, jie niekada nepavargs; o jei ir pavargtų, atsisėsti vis tiek nėra kur. Tiesa, pertraukos visiškai trumpos, nes muzikantų vadovas vėl užgroja, nekreipdamas dėmesio į anų dviejų priešinimąsi. Šį kartą šokis kitoks,

lietuviškas. Kurie nori, toliau šoka dvigubu žingsneliu, bet dauguma atlieka įmantrias figūras, labiau tinkamas dailiajam čiuožimui negu šokiui. Viską vainikuoja įnirtingas *prestissimo*: poros susiima už rankų ir ima beprotiškai suktis. Atsispirti tam beveik neįmanoma, šokti leidžiasi visi susirinkusieji, galiausiai akyse raibuliuoja tik plevėsuojantys sijonai ir besisukantys kūnai. Tačiau užvis įspūdingiausias reginys – Tamošius Kušleika. Senas jo smuikas protestuodamas čirpia ir spiegia, tačiau Tamošius jo nesigaili. Jo kaktą išpila prakaitas, jis susiriečia tarsi dviratininkas, baigiantis paskutinį distancijos etapą. Visas kūnas dreba ir trūkčioja tarsi garvežio variklis, ausis nebesugauja viena po kitos krintančių natų – toje vietoje, kur turėtų būti jo sulenkta ranka, matyti tik melsva migla. Stebuklingiausiu akordu jis užbaigia melodiją, plačiai išmeta ištiestas rankas ir išsekęs nukėblina atgal; šokėjai, paskutinį kartą džiugiai surikę, irgi išsilaksto kas kur, pasklinda palei kambario sienas.

Paskui visi, tarp jų ir muzikantai, išgeria alaus, o puotautojai ilgiau ilsisi, ruošdamiesi svarbiausiam vakaro įvykiui – vadinamajam *ačiavimui*. Ačiavimas – tai ceremonija, kuri trunka tris ar keturias valandas: iš esmės tai vientisas, nesibaigiantis šokis. Svečiai sustoja ratu, susiima už rankų ir užgrojus muzikai pradeda eiti rateliu. Viduryje stovi nuotaka, ir visi vyrai paeiliui išeina į vidurį, kad su ja pašoktų. Kiekvienas šoka po kelias minutes – kas kiek nori; visiems labai linksma, skamba juokas ir dainos, o kiekvienam baigus šokti priešais jį stoja teta Elzbieta su skrybėle rankoje. Į ją metami pinigai – doleris, gal net penki, tai priklauso nuo galimybių ir nuo to, kaip vertinama suteikta garbė. Svečiams privalu susimokėti už pramogą, ir jei jie padorūs žmonės, tai pasirūpins, kad susikauptų daili sumelė jaunavedžių naujo gyvenimo pradžiai.

Apie tai, kiek tokios pramogos kainuoja, baisu net pagalvoti. Išlaidos tikrai viršys du šimtus dolerių, gal net sieks tris šimtus; o trys šimtai dolerių – tai daugiau, negu daugelis šiame kambaryje susirinkusiųjų uždirba per metus. Čia yra sveikų, tvirtų vyrų, dirbančių nuo ankstyvo

ryto iki vėlaus vakaro šaltuose kaip ledas rūsiuose, kur ant grindų visada žliugsi vanduo, vyrų, po šešis ar septynis mėnesius per metus nuo sekmadienio popietės iki kito sekmadienio ryto nematančių saulės šviesos, – kurie neuždirba trijų šimtų dolerių per metus. Yra vaikų, vos vyresnių negu dešimties metų, dar nepasiekiančių darbo stalų, – jų tėvai melavo apie jų amžių, norėdami įtaisyti darban, – kurie per metus neuždirba nė pusės trijų šimtų dolerių sumos, o gal nė trečdalis¹³. Ir išleisti tokią sumą per vieną vienintelę dieną, vestuvių puotai! (Juk aišku, kad nėra jokio skirtumo, ar išleisi tiek vienu sykiu savo paties vestuvėms, ar per ilgą laiką visų savo draugų vestuvėse.)

Tai labai neprotinga, labai tragiška – tačiau, ak, kaip gražu! Mažu pamažu šie vargšai žmonės atsižadėjo visų kitų išlaidų; bet šito jie laikosi įsikibę visomis sielos galiomis – ne, *veselijos* jie neatsisakys! Taip pasielgę jie ne tik *būtų* nugalėti, bet ir *pripažintų* tokie esą – skirtumas tarp šių dviejų dalykų ir yra viso pasaulio variklis. *Veseliją* jie prisimena iš seniausių laikų; jos prasmė tokia: galima visą gyvenimą lindėti oloje, žiūrint į šešėlius, bet jei bent kartą pavyks sutraukti grandines, išskeisti sparnus ir pažvelgti į saulę, tai bus tolygu paliudyti, jog gyvenimas, kupinas rūpesčių ir siaubo, iš tiesų nėra toks jau nuostabus daiktas, tik paprasčiausias burbulas upės srovėje, kad juo galima švaistytis ir atsainiai svaidyti, kaip žonglierius mėto savo auksinius rutuliukus, kad jį galima išgerti godžiai, vienu mauku, kaip taurę reto raudonojo vyno. Bent kartą suvokęs, kad yra pasaulio valdovas, žmogus gali vėl grįžti prie kasdienio triūso ir gyventi šiais atsiminimais iki pat mirties.

Šokėjai sukasi ir sukasi be galo – kai apsvaigsta galva, ima suktis į kitą pusę. Tai truko valandų valandas – sutemo, kambaryje blausiai

13 1891 m. Ilinojuje įsigaliojus įstatymui, kuriuo reguliuojamas vaikų darbas (inspektoriai privalėjo neleisti fabrikuose dirbti vaikams), vis dėlto daugelis jų dirbo ir toliau. Įstatymas sugriežtintas 1897 ir 1903 m., galiausiai juo pradėta reikalauti vaikų nuo septynerių iki keturiolikos metų amžiaus siųsti į mokyklas bent 110 dienų per metus. Tačiau privalomas mokyklos lankymas ir toliau liko silpnai prižiūrimas, o keturiolikos metų vaikai laikyti teisiškai pajėgiais dirbti.

degė dvi rūkstančios aliejinės lempos. Muzikantai jau spėjo išseikvoti savo karštligišką energiją ir nuvargę lėtai groja vieną melodiją. Ją sudaro gal dvidešimt taktų, kuriuos jie be galo kartoja. Kas kokias dešimt minučių išvis nustoja grojė ir išvargę susmunka ant kėdžių; tačiau tada iškart kyla tokia skausminga ir baugi scena, kad už durų snaudžiantis storas policininkas ima neramiai muistytis.

Dėl visko kalta Marija Berčinskaitė. Mat ji iš tų nepasotinamų būtybių, kurios iš nevilties stengiasi įsikibti į nutolstančios mūzos sijono palankas. Visą dieną ją krėtė palaimingas jaudulys, bet štai jau tuoj jis turi baigtis, – o ji nenori jo paleisti. Jos siela šaukte šaukia Fausto žodžius: „Sustok, akimirka žavinga!“¹⁴ Ji pasiryžusi sulaukyti ją bet kokiomis priemonėmis – alumi, šūkavimais, muzika, šokiais. Ir ryžtingai ją gauda, bet vos tik įsisiūbuoja, tie kvaili, triskart prakeikti muzikantai ima ir pastoja kelią jos kovos vežimui, jei taip galima pasakyti. Tada Marija garsiai suriaumojusi puola juos, grūmodama kumščiais, trypdama kojomis, išraudusi ir apsiputojusi iš išsiūčio. Bergždžiai mėgina ją perkalbėti persigandęs Tamošius, skųsdamasis kūno nuovargiu; tuščiai įkalbinėja uždusęs, pūtuojantis ponas Jokūbas, tuščiai meldžia teta Elzbieta.

– *Szalin!* – rėkė Marija. – *Palauk! Isz kelio! Už ką jums pinigus moka, velnio vaikai?*

Orkestrantai iš baimės užgroja vėl, Marija grįžta į vietą ir vėl ima linksmintis.

Dabar jau ji nešė visą linksmybių našta. Oną jos jaudulys užkrėtė, bet visos kitos moterys ir dauguma vyrų buvo pavargę – neišeikta išliko tik Marijos siela. Ji vedė šokėjus – ratelis jau įgijo kriaušės pavidalą, plonajame jo gale siautėjo Marija, vienus tempė, kitus stūmė, rėkavo, trypė kojomis ir garsiai dainavo: tikras energijos ugnikalnis.

¹⁴ Ypatingo džiaugsmo ir pasitenkinimo šūksnis, citata iš Johano Wolfgango von Goethe's atpasakotos legendos apie Faustą, kurioje mokslininkas Faustas susilažina su velniu Mefistofeliu, kad šis nesugebės jo priversti šuktelėti: „Sustok, akimirka žavinga!“

Tai itin atviras ir šokiruojantis romanas apie pirmuosius lietuvius emigrantus Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Romane *Džiunglės* aprašyta XX a. pradžios Čikaga ir jos priemiesčiuose buvusios skerdyklos, kuriose dirbo emigrantai iš visos Europos, tačiau tik lietuviai tapo pagrindiniais romano personažais. Šis tikrais įvykiais pagrįstas kūrinys – tarsi lietuvių emigracijos pradžios istorija, atskleidžianti ir šiandien atpažįstamus siekius – kitokio gyvenimo troškimo ir geriau apmokamo darbo svetur paieškas.

Būtent noras rasti atsakymus į klausimus, kaip klostosi lietuvių ir lietuvybės likimas Amerikoje, mane paskatino perskaityti šį romaną.

– *Prezidentas Valdas Adamkus*

Yra tikrai žinoma, kad Sinclairio matytos nuotakos palikuonys dar ir šiandien vaikščioja Amerikos žeme.

– *Prof. Giedrius Subačius*

Uptonas Sinclairis (1878–1968) parašė beveik 100 knygų, bet šiandien jis pirmiausia žinomas kaip jaunystės romano *Džiunglės* (1906) autorius. 1975-aisiais Sinclairio biografas Leonas Harris Sinclairį pavadino reikšmingiausiu rašytoju Jungtinių Amerikos Valstijų istorijoje – jo *Džiunglių* paveiktas Kongresas tais pačiais 1906 m. priėmė naują federalinį Švaraus maisto ir vaistų įstatymą – dėl šio romano amerikiečių stalus ėmė pasiekti higieniškesnė mėsa. Švenčiant romano šimtmetį 2006-aisiais, literatūrologas Anthony'is Arthuras pirmąjį *Džiunglių* skyrių įvertino kaip vieną iš pačių geriausių amerikiečių literatūroje.

ISBN 978-609-8120-78-3

9

7 8 6 0 9 8 1 2 0 7 8 3

Viršelyje – Čikagos skerdyklų susivienijimo panoraminio žemėlapių fragmentas. Charles Rascher, 1890